

Gewenste structurele aanpassingen op sociaal gebied

Met name het arbeidsbestel en de stelsels van sociale zekerheid en belastingen behoeven de nodige fundamentele aanpassingen omdat ze niet meer voldoen in de huidige maatschappelijke situatie. Op deze gebieden zijn samen met anderen in het verleden reeds ideeën geopperd¹ die nu ook terugkomen in de voorstellen die recentelijk door de WRR² (Het betere werk) en door de commissies Regulering van Werk (cie. Borstlap)³ zijn beschreven. Ze worden dus in ruimere kring gedragen. Ook het zorgstelsel behoeft flinke aanpassing; daar spelen echter veel meer factoren dan alleen sociaal economische.

1 Arbeid

We moeten zorgen voor een **betaalde baan met kwalitatief goed werk**. Dat is van groot belang omdat een betaalde baan economische onafhankelijkheid, erkenning en waardering geeft, en daarmee zelfrespect bevordert alsook bijdraagt aan de sociale cohesie. Met nadruk gaat het hier zoals ook de WRR zegt, om een kwalitatief goede baan. Een baan in overeenstemming met de kwaliteiten, die de ontwikkelingsmogelijkheden van het individu optimaal stimuleert, en die een goede balans tussen thuis en werk niet in de weg staat. Een baan waar optimale vrijheid van handelen voorkomt, autonomie geeft, waar professionals worden vertrouwd op hun eigen kunnen en verantwoordelijkheid. Een baan met werktijden die zo veel mogelijk overeenkomen met de wensen van de mensen. Verlofregelingen die de noodzakelijke mantelzorg mogelijk maken.

Er is een afbraak nodig van het woud aan tijdelijke contracten. Het beste is om de **mogelijke contractvormen** voor werkenden terug te brengen tot een vast contract, een tijdelijk contract of 'zelfstandig zijn'. Deze categorieën moeten goed definieerbaar zijn en het gebruik ervan moet controleerbaar zijn. Bij deze contractvormen hoort een **gelijk speelveld**, wat een opslag in loon en in WW-premie voor tijdelijke contractanten nodig maakt. Want anders zouden de WW-lasten onevenredig op de werkgevers van vaste contractanten rusten en krijgen de werknemers geen vergoeding voor hun extra risico. Voor zelfstandigen mogen geen fiscale voorrechten gelden die het speelveld met betrekking tot vaste contractanten verstoort.

In dit verband heeft de overheid de taak om zo veel mogelijk betaalde banen mogelijk te maken. Daarbij moet speciale aandacht worden gegeven aan de kwetsbare groepen, zoals mensen die niet maximaal fit zijn op lichamelijk of geestelijk gebied; met name gehandicapten. Voor hen kunnen baanaanpassingen door taakafsplitsing (*jobcarving*) noodzakelijk zijn om ze zinvol te kunnen laten participeren in betaald werk. Als dat in het private bedrijfsleven wenselijk en mogelijk is kan het onder voorwaarden redelijk zijn om het met de productiviteit overeenkomende loon tot een aanvaardbaar minimum aan te vullen. Als op de reguliere arbeidsmarkt voor sommigen geen betaalde baan mogelijk is omdat hun productiviteit te laag is, moet de overheid voor hen **basisbanen** instellen. Zeg Melkertbanen (tegen het minimumloon) zonder de uitstroombepaling naar de reguliere arbeidsmarkt. Daardoor kunnen nu niet opgepakte activiteiten toch worden verricht en kunnen die mensen als volwaardig lid van de maatschappij deelnemen aan betaald werk.

In zijn algemeenheid geldt dat de factor arbeid weer sterk aan kracht moet winnen om tot een evenwichtiger arbeidsverhoudingen moet komen. Het beleid zal ook hier aandacht aan moeten besteden.

Het is evident dat dit flinke consequenties heeft voor het arbeidsrecht en voor het sociale zekerheid- alsook het belastingstelsel.

Daarnaast zal de overheid in haar verantwoordelijkheid voor het werk in de collectieve sector **het goede voorbeeld** moeten geven voor de genoemde kwaliteitsaspecten van werk.

2. Sociale zekerheid

Essentie

De sociale zekerheid moet een fundamentele wijziging ondergaan. Ons wacht een verandering met een importantie die doet denken aan de tijd van Veldkamp. De sociale zekerheid moet **voor alle werkenden** bij alle contractvormen gaan werken. In zijn algemeenheid moet hij naast een

¹ Zie IEDEREEN DOET MEE <https://werkgroepconomie.groenlinks.nl/iedereen-doet-mee-de-samenleving>

² <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2020/01/15/het-betere-werk>
<https://www.reguleringvanwerk.nl/documenten/publicaties/2020/01/23/eindrapport-commissie-regulering-van-werk> In wat voor land willen wij leven

vangnet voor noodsituaties (zoals werkloosheid, armoede, arbeidsongeschiktheid) vooral ook **ondersteunend** zijn voor een verbetering van de positie. Dit laatste niet alleen vanuit die actuele noodsituatie maar juist vooral ook anticiperend voor dreigende noodsituaties zoals dreigende werkloosheid in krimpende sectoren en/of sterk veranderende eisen aan werknemers als gevolg van technologische en organisatorische ontwikkelingen.

Ondersteuning

De **ondersteuning vanuit de uitvoering** kan enerzijds bestaan uit bemiddeling en ook uit verbetering van de **kwaliteiten van de aan te bieden arbeid**. Anderzijds kunnen ook aanpassingen van **de eisen voor een baan** deel uitmaken van ondersteuning.

Het kan gaan om arbeidsbemiddeling en sollicitatieondersteuning, om subsidiering van de omscholing naar andere beroepen. Dan vergroot het de *employability* van mensen en draagt het bij aan een optimaal gebruik van de menselijke talenten in de economie.

Ook moet gedacht worden aan het stimuleren c.q. subsidiëren van bovengenoemde aanpassingen van arbeidsplaatsen door taakafsplitsing waardoor ook minder valide en in sommige gevallen ook minder fitte ouderen aan het werk kunnen komen/blijven. Ook zijn eerder genoemde basisbanen als vorm van ondersteuning op te vatten. Dat geldt ook voor de sociale werkplaatsen voor gehandicapten, die weer in ere moeten worden hersteld.

Verschuif hierbij ook het verantwoordelijkheidsaccent van de hulpbehoevende cliënt naar de professionele uitvoerder. Dit raakt zowel de bijstand als de werknemersverzekeringen. Het is aan te bevelen de aandacht op de persoon en zijn eigenschappen te richten en niet zo zeer te laten leiden door uiteenlopende bureaucratische regels voor verschillende soorten (bv op grond van contractvorm) cliënten.

Onder de neoliberale gedachte is het ondersteuningsproces helemaal omgeslagen in straffen en verplichten van de uitkeringsgerechtigde, nog verhevigd door een fraudeobsessie. De sociale zekerheid is te veel gezien als een gunst voor armeren (en daarmee als een kostenpost) en een beetje als conjunctuurstabilisator door de WW in slechte tijden. Het is te weinig ingericht als een hulp- en sturingsmiddel om de mensen optimaal geschikt te maken voor toekomstige andere inzet. Het heeft daardoor zijn rol als **smeerolie in een dynamische economie** schromelijk verwaarloosd. Het is immers uitgemond in teveel niet-effectieve korte termijn prikkels met veel te weinig gerichte (en persoonlijke) ondersteuning.

Daarbij komt dat er drastisch is bezuinigd op de uitvoering waar juist vanwege de ingewikkeldheid van de problematiek en de behoefte aan menselijk contact een intensivering nodig is.

Verplichtingen

In dit systeem is de discussie over wel of geen verplichtingen voor uitkeringsontvangers niet meer aan de orde. Van zieken, volledig arbeidsongeschikten en anderen (zoals ernstig verslaafden) die absoluut niet kunnen werken, kan niets geëist worden. Voor alle anderen geldt dat ze ondersteuning krijgen of een aanbod voor een al dan niet aangepaste baan c.q. basisbaan; of dat ze capaciteiten verwerven om adequaat te solliciteren. Daar moeten ze gebruik van maken! In uitzonderlijke conjuncturele situaties waarin ook de overheid niet voldoende basisbanen kan inzetten, zijn überhaupt geen eisen aan uitkeringsontvangers te stellen aan hen die 'buiten de boot vallen'

Overig

Het vangnetaspect moet ook los van de arbeidscontext ondersteuning impliceren van de zwakste schouders. Denk hierbij aan algemene en **bijzondere bijstand** en toeslagen voor kosten die niet te dragen zijn. Het is zeer wel mogelijk dat hier redelijk ingewikkelde regelingen voor nodig zijn. Omdat het doorgaans om de zwakkeren gaat is het extra belangrijk om de professionele uitvoerders hier een duidelijke hulpverlenende taak bij te geven, met de daarbij behorende discretionaire bevoegdheden; en niet te veel op de eigen verantwoordelijkheid van de aanvrager te leunen.

Kinderbijslag en kinderopvang vraagt nog aparte aandacht. Je kunt hier kiezen voor gratis kinderopvang (zoals ook onderwijs), waar iedereen en dus ook de hoogst betaalde van profiteert. Een minder gelukkige variant hiervan is om drie dagen gratis te geven, wat vooral ten goede komt aan de hoger opgeleide ouders die het zich kunnen permitteren om ieder maar vier dagen te werken. Verreweg het beste is het m.i. de kinderopvangkosten op te nemen als deel van **een inkomensafhankelijke kinderbijslag**.

3 Belastingen

In het licht van genoemde herziening van arbeidsbestel en sociale zekerheid, maar ook om zelfstandige redenen is het noodzakelijk om nu het gehele belastingstelsel weer eens goed tegen

het licht te houden. Dit om te zorgen voor een eerlijke en effectieve verdeling van de lasten. Dat geldt voor alle belastingen, direct en indirect.

Bij de directe belastingen speelt het belasten van inkomsten, vermogens(winsten) en erfenissen. Gaarne hierbij ook discriminatie afschaffen die nu plaats vindt in de vorm van aftrekbaarheid van rentekosten bij financiering van investeringen met vreemd of eigen vermogen. Bij de indirecte belastingen moeten de met consumptie- of productieprocessen samenhangende kosten (i.v.m. externe effecten) voor de samenleving in rekening worden gebracht. In het licht van de huidige (structureel) economische situatie met forse spaar en betalingsbalansoverschotten is het aan te bevelen een bestedingsverschuiving richting duurzame consumptie te stimuleren, door btw en loonbelasting te verlagen en winstbelastingen te verhogen.

In het belastingdossier moet in zijn algemeenheid de focus minder liggen op de hoogte van de belastingen (zoals nu het geval is). Hij moet juist meer liggen op de eerlijke verdeling in verband met draagkracht en ten behoeve van een gelijk speelveld). De focus moet ook gericht zijn op de nuttige besteding van het belastinggeld (krijgt de bevolking waar voor zijn geld), vooral in het licht van breed gedefinieerde welvaart⁴ en veel minder op het verlagen van de staatsschuld. Over de staatsschuld moet evenwichtiger worden geredeneerd. Staatsschuld is immers niet per se ongunstig. Dat hangt af waardoor die ontstaat⁵. Daarom is een onderscheid tussen consumptieve en op langere termijn gerichte investeringsuitgaven gewenst. Dat onderscheid moet ook in de eisen voor het groei en stabiliteitspact (de 3% norm) worden opgenomen.

Voor de inkomstenbelasting is het aan te bevelen om het aantal schijven te vergroten inclusief een substantiële belastingvrije voet. Bovendien moet ook hier veel meer geld en aandacht naar de uitvoering gaan, zodat de belastingdienst, zoals vroeger, weer een van de beste diensten van Nederland kan zijn.

Belangrijk daarbij is het feit dat er een niet te overzien woud aan aftrekposten en speciale regelingen is ontstaan. Mede daardoor zijn de fiscaal uitgekookte bedrijven en burgers vele malen gunstiger af dan hun eerlijke brave collega's. Vereenvoudiging is daarom een belangrijk streven in dit dossier. Bij dit alles speelt nog dat machtige multinationale bedrijven landen tegen elkaar uitspelen om zo gunstig mogelijke fiscale voorwaarden te realiseren, waardoor er ook een internationaal, en zeker EU-aspect bij dit onderwerp naar voren komt. Het is natuurlijk overbodig om nog de noodzaak aan te stippen van het slopen van het belastingparadijs in Nederland.

4 Zorg

Om zelfstandige redenen, maar ook vanwege de problematiek van de inkomensafhankelijke toeslagen⁶ is aandacht nodig voor de zorg.

De zorgverzekeringswet uit 2005 is gestoeld op het geloof dat marktwerking hier efficiënt kan worden toegepast. Dit hoewel de relatie patiënt zorgverlener nooit gelijkwaardig kan zijn, en er de facto ook geen volledige keuzevrijheid voor de patiënt kan zijn. Het heeft bovendien geleid tot het verschijnsel dat vier verzekeraars in feite de markt beheersen. Een oligopolie dus, die zowel richting patiënt als richting zorgverleners werkt.

Het feit dat bijna 57% van de huishoudens een inkomensafhankelijke zorgtoeslag moet ontvangen is al een teken aan de wand. Dat geldt ook voor de moeilijke financiële situatie waarin tal van ziekenhuizen zich bevinden. (*Lelystad wel een vliegveld, geen ziekenhuis. Ziekenhuis in Den Haag sluit locatie omdat de grond zoveel geld opbrengt*). Dat wijst op een scheefgegroeide situatie, die om aanpassingen vraagt. Zolang er geen fundamentele verandering komt in dit systeem, zal de verzekeringspremie voor grote groepen onbetaalbaar zijn. Dat vereist òf inkomensafhankelijke toeslagen òf inkomensafhankelijke premies, niet wezenlijk verschillende alternatieven. Dit onderwerp gaat veel verder dan alleen sociaal economisch vraagstukken, zodat zorgdeskundigen nadere ideeën er over moeten ontwikkelen ten behoeve van de gewenste richting voor de structurele aanpassingen in dit beleidsdossier.

Januari 2020

⁴ Brede welvaart omvat veel meer dan economie en inkomen; het gaat ook over de gezondheid, het onderwijsniveau en het gevoel van veiligheid van mensen, de toegankelijkheid van voorzieningen, de kwaliteit van de natuurlijke leefomgeving, en vele andere factoren

⁵ Hier is een aantal jaren geleden aandacht voor gevraagd in een Volkskrant artikel waar ik aan mee schreef; zie <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/staatsschuld-is-niet-alleen-maar-nadelig~b2d6b6d0/>

⁶ Cijfers en feiten 2018 van de belastingdienst geven als totale uitgaven resp. aantallen gebruikers voor deze regelingen: zorgtoeslag € 4,7 mld. en 4,5 mln van de 7,9 mln. huishoudens.; Zie <https://over-ns.belastingdienst.nl/>. Gemiddeld zijn de uitkeringen per huishouden dus € 87 per maand.

